

KOMMUNISMIOHVRITE MEMORIAALI KONKURSS

SELETUSKIRI

"Konkursi eesmärgiks on leida parim asukoht ja lahendus kommunismiohvrite memoriaali rajamiseks – millised on need omadussõna "parim" taha peituvad väärtused ja kvaliteedid, mida käesolev lahendus tegelikult kehastab?"

ASUKOHT

Käesolev konkursitöö märgusõnaga "ETTURID" pakub **KOMMUNISMIOHVRITE MEMORIAALI** rajamiseks sobiva kohana välja **HIRVEPARGI** Tallinnas – täpsemalt selle pargi põhjaotsa vahetult Falgi tee kõrval.

Tegu on Tallinna Hirvepargi selle osaga, mis omab antud konkursi konteksti arvesse võttes unikaalselt intrigeerivat positsiooni. See asub Eesti Vabariigi pealinna keskmes; Toompea (Riigikogu, Pika Hermannitorni), Linda- ja Harju mägede, Vabadussõja võidusamba, Vabaduse väljaku, Admiral Pitka mälestusmärgi, Pronksööduri endise asukoha ja Okupatsioonide muuseumi vahetus läheduses ja tähendusväljas. **[A]** Osalt tingituna paiknemisest endises vallikraavi sängis ja juurde- ning läbipääsude puudulikkusest, on see ruumilõik tänasel päeval selgelt alakasutuses, linnaelanike poolt isegi hüljatud ning erinevalt ülejäänud pargist suhteliselt "nurgatagune".

Samas teame Eesti lähiajaloo, et **Hirvepargi näol on tegu kohaga, kus 23. augustil 1987 toimus rahvakogunemine, mis tähistas Eesti taasiseseisvumise algust.** See meeleavaldus on saanud rahvusliku kodanikualgatuse sümboliks - Hirveparki kogunenud inimesed seadsid end vastamisi kommunistliku diktatuuriga. Seda sündmust meenutab aga vaid pisike mälestustahvel. **[B]**

Lisaks juba mainitud ajaloolisele aspektile – ruumi ja selles asuvate elementide kui ühiskondliku mälu fenomenile - on Kommunismiohvrite memoriaali rajamine just Tallinna Hirveparki ja mitte mõnda teise Eesti paika selgelt põhjendatud ka alljärgnevalt.

Kommunistliku režiimi kuritegude ohvreid leidub kahtlemata kõikjal eestis ja nii ka erinevaid tähisteid (mälestusmärke), mis nende inimeste mälestust austama on seatud. **Suurema mastaabi ja laiemat tähendusega memoriaal kuulub aga riigi pealinna, kuna sel tuleb täita veelgi laiemat funktsiooni – lisaks igale otseselt või kaudselt kommunismi kuritegude tõttu kannatama pidanud inimesele ISIKLIKU KATAKRSISE pakkumisele peab see memoriaal võtma sõna ka RAHVUSVAHELISEL TASANDIL.**

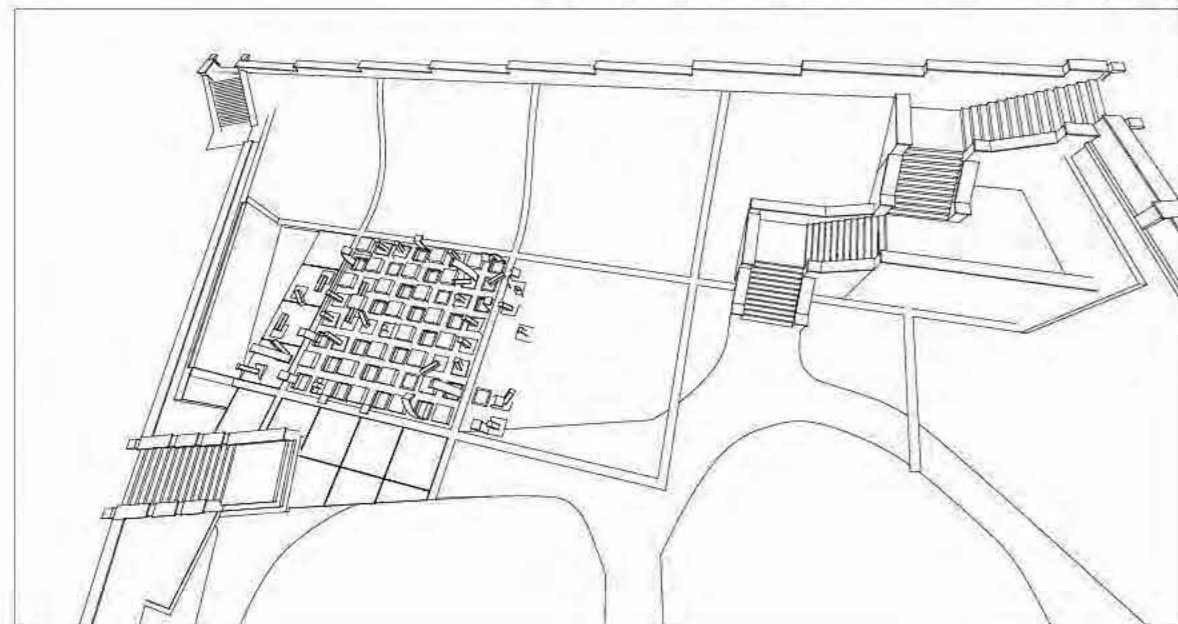
TAUSTAKS: 02. aprillil 2009 võttis Euroopa Parlamendi täiskogu Brüsselis toimunud istungi vastu resolutsiooni "Euroopa südametunnistus ja totalitarism".

Saadikud võtsid vastu resolutsiooni, milles mõistetakse "kindlalt ja ühemõtteliselt hukka kõikide totalitaarsete ja autoritaarsete režiimide toime pandud kõik inimsusevastased kuriteod ja rasked inimõiguste rikkumised". Parlamendiliikmed nõudsid, et 23. august kuulutatakse üleeuroopaliseks kõikide totalitaarsete ja autoritaarsete režiimide ohvrite mälestamise päevaks, mida tähistatakse väärikalt ja erapooletult.

Pealinn on koht, kus riik võiks ja peab nii olulises küsimuses, nagu seda on Kommunismi kuriteod ja sellega seonduv, võtma selge seisukoha ja kommunikeerima seda nii omaenese kodanikele kui ka välismaailmale (võttes näiteks kasvu Pronksööduri teiselaldamise aktsiooni Tallinna kesklinnast).

Hirvepargist Tallinna Vanalinna servas käivad mööda lugematud turistid, Harju- ja Lindamäelt vaateid imetlevad külalised ja Falgi teed kasutavad otsesteena Raekoja platsile liikumiseks (peamiselt jalgsi) ka linnaelanikud ise. Seetõttu annab kõnealune Hirvepargi ruumilõik sobiva võimaluse ka memoriaali distantsilt eksponeerimiseks - kõrgemalt, tervikuna ja ülevaltlikult.

VAADE MEMORIAALILE LINNULENNULT (ALL)

ASENDIPLAAN M = 1 : 300

MEMORIAALI SISILINE JA VORMILINE MÕTESTATUS

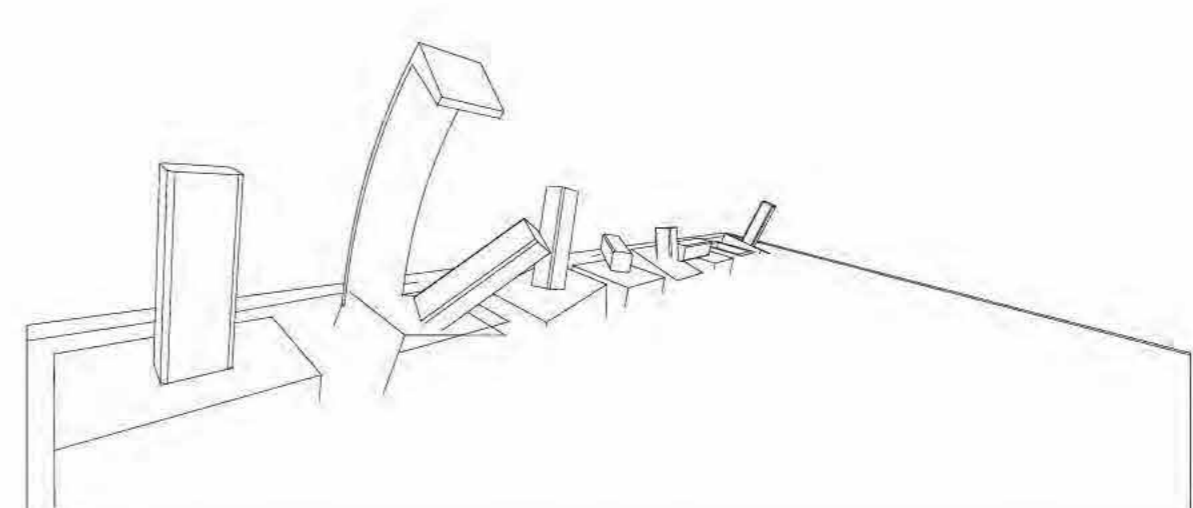
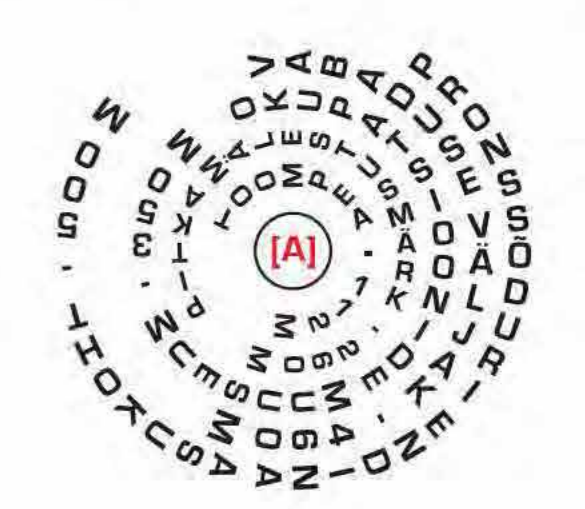
KOMMUNISMIOHVRITE MEMORIAAL TALLINNA HIRVEPARGIS on oma vormiliselt LAHENDUSELT PIISAVALT ABSTRAKTNE, et sõnadetagi kõnetada ja haarata endasse ka välisturisti, teadvustades seeläbi Kommunismi kuritegudest üha laiemat avalikust.

Memoriaal esitab nii kohalikule kui rahvusvahelisele ühiskonnale ruumilise väljakutse, kuna selle vorm sisaldab endas rikkalikku tähenduste kihistust, mida ükski sümbol otseselt ei äva – seda maamärki, kunstilist objekti ja parki on võimalik isiklikult dešifreerida tunnetades sealset ruumilukorda – abiks vaid 2 otseselt Eesti kohta käivat juhtteksti memoriaali teineteisele vastanduvates seintes ning inimese enda ruumikogemus.

Kommunismi kuritegude tekst: [[C]] "Põhja-Euroopas, Läänemere kaldal Ida ja Lääne tsivilisatsiooni kokkupõrkepunkti asuva Eesti ajalugu pole olnud lihtne. Vaatamata aastasadu kestnud võõrvõimule suutsid eestlased säilitada rahvusliku identiteedi ning 1918. aastal luua iseseisva riigi. Paljulubav areng katkestati 1940. aastal, mil Hitleri-Stalini salatehingu tulemusel okupeeris NSV Liit Eesti ning liitis selle koosseisu. Iseseisev elukarjalus hävitati, Eestis kehtestati kommunistlik vägivaldarežiim, mis peagi omandas genotsiidi iseloomu. Otsese repressioonide, nagu arreteerimiste, massimõrva ning küüditamiste, all kannatas üle 300 000 Eesti Vabariigi kodaniku; see on ligi kolmandik rahvastikust. Kommunismiohvrite okupatsiooni tulemusel kaotas Eesti repressioonide, põgenike väljarände ja sõja tulemusena pöördumatult vähemalt 200 000 inimest, ehk ligi 20% elanikkonnast. Eestlaste arv Eestis pole tänaseni jõudnud sõjaajalsele tasemele. Lisaks otsesetele repressiooni-

dele kannatasid kaudsete repressioonide ja diskrimineerimise all sajad tuhanded inimesed. Raske surve alla langes Eesti kultuur, hävitati sadu kultuuriloolisi monumente ning kümnete miljonite eksemplaride kaupa kirjandust; taga küüritati ka kirikut. Venestuspoliitika ning kolonisatsiooni tulemusel langes eestlaste osakaal Eestis 1989. aastaks 61%-le. Nõukogude okupatsiooni lõpuks 1991. aastal oli Eesti vabast maailmast oma arengutasemelt tugevalt maha jäänud, maa oli majandusliku ja sotsiaalse katastroofi lävel. Vaid suurte jõupingutuste tulemusena on praeguseks Eesti suutnud oma positsiooni maailmas taastada.

Hirvepargi kõnekoosoleku mälestustekst: [B] [kaasejastatud vormis seinapinda süvendatud ja mastaapsem] "Siin toimus 23. augustil 1987. a Hirvepargi meeleavaldus, mis on saanud Eesti rahvusliku kodanikualgatuse sümboliks, vabaduse taas kättevõtmise esimeseks teetähiseks."

VAADE FALGI TÄNAVALT (TOOMPEA POOLT - ALL VASAKUL)
VAADE FALGI TÄNAVALT (TOOMPIESTEE POOLT - ALL PAREMAL)

KOMMUNISMIOHVRITE MEMORIAALI KONKURSS

IRRATSIONAALNE ELUKORRALDUS PÄRSSIMAS LOOGILIST MÖTLEMIST TASAKAALUTU OLEK VÕORA[PÄRASES] MAAILMAS ELU HÄIRIMAS JÕUETUS, VÕIMETUS MIDAGI KEHTIVA OLUKORRA VASTU ETTE VÕTTA NÄLG JA ÜLDINE ÄNG TAGASIPÕORDUMISLOOTUSETA EKSIILIS OLLES RAHUTUS KA OTSESE, NÄHTAVA AGRESSORITA - KEEGI LUURAMAS HIIRM VÄGIVALLA EES JA SELLELE ALLUMINE PIIRATUS (FÜÜSILISES MAAILMARUUMIS LIIKUMISES) PIIRATUS (INIMESENA ARENEMISES) ÜLIM KURNATUS, ISEGI SURM (SIIN VÕI VÕÖRSIL)

NEED LOETLETUD ON VAID MÕNED MÕJURID, MIS KUJUNDASID KOMMUNISMI OHVRITE ELU OTSESELT NING MIDA HIRVEPARKI RAJATAV MEMORIAAL OMA VORMI JA RUUMILOOGIKAGA ÜLDISEMALT VÕIMALIKULT VÄHEÄHVARDAVALT MÄLESTAB.

MEMORIAALI ELEMENDID

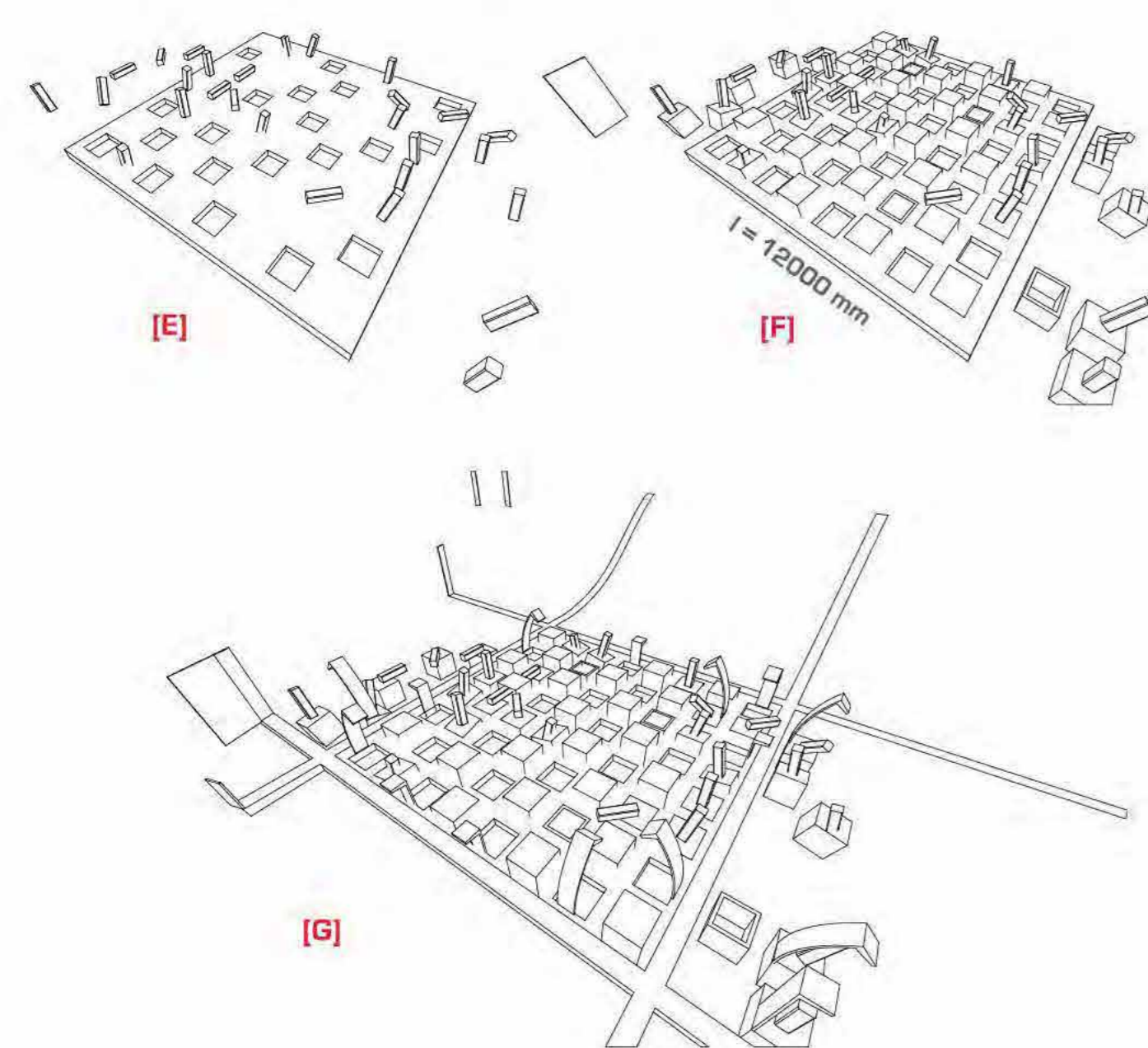
Sihilikult puuduvad nt raudteerööpad ja loomavagunid kui otsesed sümbolid küüditamis(t)ele, kuna tegu on üksikute episoodidega suuremast Kommunismikuritegude ajaloost. Samuti ei leidu memoriaalil otseseid sümboleid, nagu sirp ja vasar vms, mille reprodutseerimine kuulub pigem selle ideoloogia ja maailmakorralduse juurde, mille kuritegude ohvreid me antud memoriaaliga mälestame.

MEMORIAALI ALA DEFINEERIB maapinnaga samas tasapinnas olevate, IDA-LÄÄNE suunaliste 500 mm laiuste roostes metallist 12 meetrise küljepikkusega ruutude võrgustik [D], mis representeerib Kommunismikuritegude ajaloost. Samuti ei leidu memoriaalil otseseid sümboleid, nagu sirp ja vasar vms, mille reprodutseerimine kuulub pigem selle ideoloogia ja maailmakorralduse juurde, mille kuritegude ohvreid me antud memoriaaliga mälestame.

Ühte sellisesse piiratud alasse (ruutu) on suletud ja ülejäänud maapinnast madalale surutud terve ühiskond (nt Eesti). Selle liikmeid representeerivad neljakandilised faasitud servadega haljad metallitorud – kõik ühesugused madalad ja tugevad, nagu kollektiivsusele orienteeritud elukorraldus neid näha tahtis. Reaalne tulemus on midagi pisut erinevat ja see kahastub skeemil [E].

Nende metallist "ETTURITE" (võimu nimel ohverdatavad) maailm on tundmatuseeni tükeldatud paindumatu võrgustiku poolt. Moodustunud graniitahukad [F] defineerivad ruumi, ühiskond on auklik, vigastatud.

Individe represseerivad vaimselt ja füüsiliselt roostes metalliga representeeritud Kommunismikuritegude ajaloost. [G] Mustade graniitkividega representeeritud kohalik mullapind on vormi kohaselt kujundatud – küljed "luuni" läikima ihutud ja ruudustikku karmandatud. Aga see korraldus on ebastabiilne, isegi ohtlik. "Ettureil" on raske paigal olla ja võimatu lahkuda – need kes lahkuvad, omal käel või vägisi, ei saa enam tagasi, nad langevad teel või võõrsil.

"Etturid" representeerivad erinevaid emotsionaalseid ja/või füüsilisi seisundeid, millesse kuritegelik Kommunism neid sundis. [vaata jooniselt "rivistus" "etturite" mitmekesisust] Sellelt isiklikult tasandilt esitatud ruumiolukorda kogedes toimubki teadvustamine ja mälestamine.

"Konkreetsesse linna arhitektuurimeetrit võttes võetakse arvesse tema erinevates monumentides, millest igaühel on oma individuaalsus. Need on justkui teineteisele järgnevad kuupäevad, millest me ei aduks aja kulgu." – Aldo Rossi.

KATARSIS (kui vabanemise ja puhastumise protsess)

Aja möödumine – ainus "ravim" paljude hingeliste haavade puhul on representeeritud memoriaali lääneseinas allolevasse basseini langeva veeseina abil.

President Ilves mõnits oma üleskutses rajada väärikas memoriaal Eesti kümnetele tuhandetele kommunismiohvritele, et "me kahjuks ei tea tänaseni kõigi kannatanute nimesid. Meie töö on need välja selgitada ja kivisse raiuda. Nimeliselt". Käesolev lahendus aga jätab selle võimaluse lahtiseks – kui ühel hetkel ajaloos otsustatakse, et vajalikud nimed on koos ning kivi jõud ja kivi vägi on mäletamiseks vajalikud, siis on selleks juba ka ootuses ette valmistatud poleeritud graniidist tahukate küljed.

Kivi jõust ja kivi väest mäletada on kirjutanud Jüri Soolep: "Puu kasvab ja muutub, vahel teda kasvatatakse. Kivi kestab, vahel teda tahutakse. Kasvav puu vaatab edasi ja üles. Muutumatu kivi vaatab endasse ja tagasi. Puu paindub inimese tahtele, kivi paneb vastu. Puu areneb, kivi meenutab" [...] Eesti vanemas asustus on nähtav kohakeskne ja piiriline ruumistruktuur. Tähtsaks on koht ja selle ümbrus. Koha ja ümbruse kehastab traditsiooniline suust suhu ja põlvest põlve kestev kultuur. Mõned kohad saavad tähtsaks, nendel käiakse ohverdama. Tihti on sellise koha tähtsuseks kivi või kivikangur. [...] Ohverdus on maagiline toiming pühas kohas. Ohvrikohtade etümoloogiline ja visuaalne transformatsioon näitab meile, kui oluline on koht ja selle tähendus. Erinevad maagilised objektid hävinevad, puud kaovad, kivid hävinevad, aga püha kui tähendus jääb. Jääb nii kaua kui keeles ja meeles on ohverdamise toiming. Ohvrianniga käis kaasas soov või lubadus. Vahel oli ohvriks kivi ise, mis kanti ahervaremele või kangrulle meenutuseks ja lubaduseks. Nii saavad kivisse mõtted, soovid ja lubadused. Kivi mäletab."

Kuniks pole uurimisega jõutud sinnaamaale, et selgunud oleks kõigi nimed, kes kommunismi kuritegude tagajärjel otseselt või kaudselt kannatanud on ja kelle nimed tuleks kivisse raiuda, saavad inimesed tulla siia memoriaalile. Nad saavad kogeda selle ruumi võnkeid, heita oma kivi nii kujundlikus mõttes kui füüsiliselt väljendudes sinnesse rahuliku veega basseini, meenutada ja püüelda seejärel Hirvepargi väärtuslike puude kombel kasvada ja muutuda – ikka üles ja edasi, et mitte kunagi lasta korduda millelgi nii ängistaval, nagu see, mida siia esiti meenutama tulnud sai.

"RIVISTUS" ERINEVATEST "ETTURITEST" KORRASTATUD KUJUL ERINEVAS SITUATSIOONIS VAADE EEST

